

Jójárt Krisztián¹

Indokolt-e az európai védelmi képességek növelése az orosz–ukrán háború árnyékában?²

Az alábbi tanulmány célja annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy indokolt-e az európai védelmi képességek növelése. Ennek megállapításához a valószínűsíthető orosz szándékokat és képességeket elemzi, különös hangsúlyt helyezve az orosz–nyugati szembenállás és az ukrajnai háború orosz percepciójának bemutatására. A tanulmány fő érve, hogy bár valószínűtlen, hogy Oroszország megtámadna egy NATO-tagállamot, az ukrajnai háború Moszkva nézőpontjából a Nyugattal vívott hibrid háború részét képezi, amelynek nem katonai elemét jelenti az információs és gazdasági hadviselés. Az orosz haderő fejlesztésének irányai pedig azt mutatják, hogy a Kreml egy nagy léptékű háború megvívására készül fel. Ennek fényében az európai védelmi potenciál erősítése mindenképp indokolt.

Kulcsszavak: ukrajnai háború, orosz stratégiai gondolkodás, orosz katonai fenyegetés

Does the Russia-Ukraine War Justify the Enhancement of European Defense Capabilities?

The aim of this study is to answer whether the strengthening of European defence capabilities is justified. In order to determine this, it analyses likely Russian intentions and capabilities, with a particular focus on the Russian perception of the conflict with the West and the war in Ukraine. The paper's main argument is that, although Russia is unlikely to attack a NATO member state, the war in Ukraine is seen by Moscow as part of a hybrid war with the West, waged by non-military means, such as information and economic warfare. The trends in Russian force development show that the Kremlin is preparing to fight a large-scale war. In light of this, the strengthening of European defence potential is certainly justified.

Keywords: War in Ukraine, Russian strategic thinking, Russian military threat

Bevezetés

„Hogyan fogunk gondolkodni a jövőben erről a háborúról? Fent fogjuk tartani azt a véleményünket, hogy ez nem a mi háborúnk. Magyarország NATO-tag, és a kiindulópontunk az, hogy a NATO sokkal erősebb, mint Oroszország, ezért Oroszország soha nem fogja megtámadni a NATO-t. Az a mondat, hogy majd Ukrajnánál nem állnak meg, egy gyenge, de érthető

¹ Jójárt Krisztián az NKE EJK JLI tudományos segédmunkatársa. E-mail: jojart.krisztian@uni-nke.hu

² Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÜNKP-22-4-I-NKE-75 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

ukrán propagandamondat, amit én megérték, mert az ő céljuk, hogy bevonjanak bennünket, minél több országot vonjanak be a saját oldalukon ebbe a háborúba, de ez a mondat nélkülöz minden reális alapot.”³

Orbán Viktor, Tusnádfüüdő, 2022. július 23.

„[E]lmondhatom, hogy a lengyel társadalom Ukrajna megvédését nem csupán politikailag helyes dolognak tartja, de olyasvalaminek, ami abszolút kritikus, sőt, olyan dolognak, amelyet egzisztenciális választásunkként írhatunk le. [...] Ukrajna a mi szabadságunkért harcol, legyen szó akár Szlovákia, Észtország vagy Lengyelország szabadságáról.”⁴

Zbigniew Rau, Lengyelország külügyminisztere, Pozsony, 2023. június 6.

A 2022. február 24-én Ukrajna ellen megindult orosz invázió sokkolta a kelet-közép-európai régió társadalmait. Ha önmagában az orosz agresszió nem is, annak léptéke mindenképp váratlanul érte a régió politikai elitjeinek többségét.⁵ Ennek fényében az európai védelem erősítése iránti igény magától értetődőnek tűnik. Ugyanakkor, ahogy azt a *Nemzet és Biztonság* jelenlegi különszámának esettanulmányaiában látni fogjuk, a régió államai sok tekintetben nagyon különböző válaszokat adtak a Moszkva által képviselt fenyegetésre. Ennek oka részben az Oroszországgal kapcsolatos eltérő történelmi tapasztalatban keresendő, továbbá abban, hogy miként értelmezik a háború okait és az orosz célokat, ahogy arra a fenti politikusi értékelések is rámutatnak, illetve abban, hogy az egyes országok milyen kapcsolatot tartottak fenn az orosz vezetéssel. Egy 2023 tavaszán végzett közvélemény-kutatás alapján például a magyarok mindössze 33%-a gondolta úgy, hogy Oroszország Ukrajnán kívül jelentős katonai fenyegetést jelent más szomszédjára nézve is, szemben a lengyelek 77%-ával.⁶ Az, hogy a magyarok relatíve alacsony arányban tekintenek Moszkvára katonai fenyegetésként, valószínűleg nem független attól, hogy a magyar politikai vezetés az orosz magatartást alapvetően reaktívnak látja a Kreml által fenyegetésként érzékelt nyugati térnyeréssel szemben, és úgy véli, ambíciói nem mutatnak túl Ukrajnán.⁷

A szemben álló fél jövőbeli viselkedésének előrejelzésekor két tényezőt szokás figyelembe venni: a szándékait és a képességeit.⁸ Abban, ahogy a közvélemény és a politikai éltek gondolkodnak a Moszkva által jelentett fenyegetésről, tehát elvben nem csupán az játszik közre, hogy milyenek látják az orosz szándékok természetét, hanem az is, hogy miként értékeli Oroszország képességeit arra, hogy megvalósítsa ezen – vélelmezett vagy valós – szándékait.

³ Orbán Viktor előadása a XXXI. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban. [online], 2022. 07. 23. Forrás: Miniszterelnöki Kabinetiroda [2023. 12. 07.].

⁴ *Ukraine Is Fighting For All Our Freedom, Polish Foreign Minister Says*. [online], 2023. 06. 06. Forrás: Euronews [2023. 12. 07.].

⁵ Harris, Shane et al.: *Road to War: U.S. Struggled to Convince Allies, and Zelensky, of Risk of Invasion*. [online], 2022. 08. 16. Forrás: The Washington Post [2023. 12. 07.].

⁶ A magyarok 35%-a szerint kismértékben, 27%-a szerint pedig egyáltalán nem jelent katonai fenyegetést Oroszország. A lengyeleknel ez az arány 13%, illetve 5%. Fagan, Moira et al.: *Is Russia a Threat to Neighboring Countries?* [online], 2023. 10. 02. Forrás: Pew Research Center [2023. 12. 07.].

⁷ Orbán Viktor előadása a XXXI. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban.

⁸ Kam, Ephraim (2004): *Surprise Attack. The Victim's Perspective*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 56.

E tanulmány arra vállalkozik, hogy pontosabb képet adjon mind az orosz szándékokról, mind pedig a képességekről. Az első részben kísérletet teszünk arra, hogy főként a Kreml és az orosz döntéshozatalra valószínűsíthetően befolyással bíró szereplők nyilatkozatai alapján rekonstruáljuk, melyek lehettek Moszkva stratégiai céljai és kalkulációi a háború megindítása előtt, és hogy ezek miként változtak az eredeti elképzelés kudarcá után. A második részben az orosz képességek alakulását vesszük górcső alá, megválaszolva, hogy azok mennyiben állnak összhangban az orosz vezetés várható ambícióival. Ezzel a tanulmány végső soron azt a célt tűzi maga elé, hogy egyfajta kiindulási alapként szolgáljon a kelet-közép-európai országok eltérő percepcióinak, válaszlépéseinek vizsgálatához, és megválaszolja azt a kérdést, hogy indokolt-e az Oroszországgal szembeni védelmi képességek erősítése.

Fontos leszögezni, hogy az orosz fenyegetésre adott választ nemcsak Oroszország szándékai és képességei határozzák meg, hanem harmadik szereplők – mindenekelőtt az Egyesült Államok – várható viselkedése is. Ebben a konkrét esetben az is lényeges, hogy a kelet-közép-európai régió országai miként látják az amerikai katonai jelenlét hosszú távú perspektíváját a térségben, valamint szándékát és képességét arra, hogy garantálja az európai államok katonai biztonságát. Illetve hogy mindezért cserébe mennyit vár el Washington az európai politikai szuverenitás feladásából, mindenekelőtt a kínai–amerikai rivalizálás kontextusában, és mennyit hajlandók ebből az egyes európai országok feláldozni.⁹ Fontos azt is látni, hogy az orosz agresszióra adott válaszlépések nem kizárólag kívülről meghatározottak. A nemzeti válaszokat nem csupán (és talán nem is elsősorban) a ténylegesen deklarált vagy valószínűsíthető orosz szándékok és képességek alakítják, hanem az azokról alkotott, nemcsak országok közötti, de az országokon belül a társadalom és a szakpolitikai elitek közötti eltérő biztonságpercepciók, az ezeknek való megfelelés is formálja.¹⁰ Ezek a szempontok ugyanakkor kívül esnek jelen tanulmány vizsgálódásának fókuszán.

Az orosz szándékok a 2022-es háborút megelőzően

A fenti politikusi megszólalások jól illusztrálják azt a kontrasztot, amely az orosz–ukrán háború különböző értékeléseiben megmutatkozik, tulajdonképpen rámutatva ezzel a konfliktus eltérő értelmezési kereteire.¹¹ Ezek közül a következőkben csak a tanulmánykötet szempontjából releváns, regionális és globális szintekkel foglalkozunk, rögzítve, hogy a konfliktus szűken vett, lokális értelmezési szintje – amely az ukrán nemzetállam születésének és az annak felszámolására irányuló orosz törekvéssel szemben vívott honvédó háború történeteként írható le – nem kevésbé fontos.¹² Látszólag a konfliktusnak éppen ez utóbbi rétege volt az, amelyet a „különleges katonai művelet” mögött meghúzó orosz

⁹ Henke, Marina (2022): Chapter 3: Three Grand Strategic Options for Europe. In *How Europe Can Thrive in World Politics* (unpublished manuscript).

¹⁰ A magyar társadalom és szakpolitikai elit biztonságpercepcióinak különbözőségeiről lásd Etl Alex doktori értekezését. Etl Alex (2021): *A biztonságpercepció elemzésének kevert módszere és a magyar biztonságpercepció vizsgálata*. Doktori (PhD-) értekezés. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem.

¹¹ Csiki Varga Tamás et al. (2023): *SVKI Elemzések*, 3, 3–6.

¹² Csiki Varga et al. (2023): 5.

elképzelés teljes egészében negligált, elvitatva nemcsak az ukrán állam szuverenitását, de lényegében az oroszról független ukrán nemzet létezését is, ami magyarázatul szolgál arra is, miért gondolhatta úgy a putyini vezetés, hogy az ukrán lakosság nem fog számottevő ellenállást kifejteni a megszálló orosz erőkkel szemben.¹³

Lényeges különbség az is, hogy az Ukrajna elleni agressziót az orosz vezetés által érzékelt nyugati biztonsági fenyegetésre adott válaszként, vagy pedig az orosz imperialista ambíciók újjáéledéseként magyarázzuk. Ennek a vitának az eldöntése nem célja jelen tanulmánynak. Helyette azt állítja, hogy az európai védelmi képességek erősítése szempontjából mindez irreleváns. Hiszen még ha el is fogadjuk azt, hogy az orosz agresszió indítékai teljes egészében Moszkva biztonsági igényeiben keresendők, ez sem változtat azon, hogy orosz nézőpontból a Nyugattal való szembenállás tartós és egzisztenciális jellegű, a kapcsolatok normalizálásának pedig nincs perspektívája.

A 2014 óta tartó orosz–ukrán konfliktus története leírható a Moszkva által alkalmazott többszintű nyomásgyakorlás három szakaszaként, amelyek során az orosz kényszerítés eltérő hangsúllyal célozta Kijevet, illetve annak nyugati partnereit. 2014 és 2021 között a Kreml mindenekelőtt Ukrajnát próbálta rákényszeríteni egy olyan politikai megoldásra, amellyel visszaállíthatna volna elvesztett politikai befolyását Ukrajna fölött. Ez lépett 2021 elejétől új szakaszba, amikortól kezdve az orosz nyomásgyakorlás fókuszát egyre inkább Ukrajna nyugati partnerei képezték. 2021 második felétől úgy tűnt, Moszkva egyértelműen az Egyesült Államoktól várta, hogy zárja be az ajtót Kijev euroatlanti integrációja előtt. Majd 2022 elejétől a háborúval Moszkva célja már nemcsak az ukrán semlegesség kikényszerítése volt, hanem szomszédja orosz érdekszférába történő visszaterelése is, és az európai biztonsági architektúra újraformálásának igényével lépett fel.

Ukrajna kényszerítése a nyugati orientáció feladására

2014 elején a moszkvai vezetés Janukovics hatalmának megdöntésére és a nyugatos politikai fordulatra reagálva egy kockázatos és végül sikertelen kényszerítési játszma kezdett Kijevvel szemben. A Kreml az EU-párti tüntetéseket kezdettől fogva egy Nyugat által támogatott és irányított, színes forradalomként látta, amely az oroszbarát politikai vezetés elmozdítását és Ukrajna nyugatos irányba fordítását célozta. Eddigre az orosz hadtudományi gondolkodás már megkezdte a biztonságiasítását annak a percipiált nyugati törekvésnek, amely a nemkívánatos politikai rezsimnek nem katonai eszközökkel való elmozdítását, ennek kudarca esetén pedig az állam destabilizálását célozza, megteremtve a feltételeit a katonai erő nyílt alkalmazásának.¹⁴ Előbbire a posztszovjet színes forradalmak, utóbbira a Közel-Keleten végigsöprő arab tavasz és a NATO líbiai beavatkozása szolgáltattak példát. Az Ukrajna fölötti befolyásért folytatott nagyhatalmi verseny ezért Moszkva nézőpontjából kilépett a legitim keretek közül. Erre válaszul az azonosítójelzés nélküli orosz különleges műveleti erők 2014. február végén megszállták a Krím félsziget stratégiai pontjait. Majd Moszkva a nyugatos és ukrán nacionalista tüntetésekkal szemben

¹³ Sz. Bíró Zoltán: *Putyin, a történelem: Ukránok márpedig nincsenek*. [online], 2021. 07. 29. Forrás: Qubit [2023. 12. 07.].

¹⁴ Göransson, Markus Balázs (2022): Russian Scholarly Discussion of Nonmilitary Warfare as Securitized Acts. *Comparative Strategy*, 41(6), 526–542.

a helyi elitek ösztönzésével szerveződő radikálisokat támogatva fegyveres szeparatizmust szított Donyeck és Luhanszk megyében. A területek megszállása nem a cél, hanem az eszköz volt arra, hogy a kijevi vezetést rákényszerítse egy olyan politikai kompromisszumra, amely intézményesítette volna Oroszország politikai befolyását Ukrajna felett.¹⁵ A politikai megállapodás az ukrán állam föderalizációját célozta, különleges jogokat garantálva azon keleti megyék számára, ahol az Oroszország iránti szimpátia számottevő volt. A kijevi vezetés azonban egyrészt feltehetően félreértette az orosz szándékokat – azokat a Krím anektálásából kiindulva nem kényszerítési kísérletként, hanem területszerzési törekvésként ítélve meg –, másrészt pedig Moszkva agressziója éppenséggel megszilárdította az új hatalom politikai pozícióját, konszolidálva az ukrán társadalmat az orosz agresszióval szemben.¹⁶ Így kevés késztetés volt arra, hogy az ukrán vezetés behódoljon az orosz követeléseknek. Harmadrészt a nyilvánvaló orosz beavatkozás egyre nagyobb reputációs és politikai költségeket rótt Moszkvára, miközben egyre kevésbé tűnt hihehetőnek, hogy az orosz vezetés hajlandó lesz tovább eszkalálni a helyzetet, a teljes politikai izolációt és fájdalmas gazdasági szankciókat kockáztatva ezzel. A szeparatistáknak nyújtott orosz támogatás, valamint a reguláris erők korlátozott beavatkozása ahhoz azonban elég volt, hogy megtagadja a kijevi központi vezetéstől és megakadályozza abban, hogy visszaállítsa az ellenőrzést a lázadó területek fölött, és hogy súlyos katonai veszteségeket rójon az ukrán haderőre, ha ezt megkísérli. Ennek, valamint a francia–német nyomásnak az eredményeképp végül az ukrán vezetés arra kényszerült, hogy aláírja a minszki megállapodásokat, amelyek rendezési terve az orosz céloknak megfelelő politikai kompromisszumot tartalmazott: különleges státusz garantálását a szakadár területeknek, amelyek Ukrajnába visszaintegrálódva az orosz politikai befolyás eszközévé váltak volna.¹⁷ Kijev ugyanakkor nem volt hajlandó területei visszaszerzése érdekében feláldozni a nyugati közeledés perspektíváját, engedve ezzel az orosz nyomásnak.

A Kreml azonban nem adta fel célját, hogy visszaállítsa Ukrajna fölötti befolyását, és kiszorítsa a Nyugatot az általa saját érdekszférájának tekintett térségből. Az elkövetkező hét évben alacsonyabb fokozaton, de tovább folytatta a kényszerítést Kijevvel szemben – immáron megpróbálva elérni a minszki megállapodásban foglalt politikai rendezés végrehajtását –, amit a folyamatos tűzszünetstértések időről időre történő megugrása jelzett a kontaktvonal mentén. Másrészt pedig igyekezett gyengíteni és destabilizálni Ukrajnát. Kijev számára a helyzet feszült volt, de stabil és elfogadható, a társadalom részéről pedig nem nehezedett nyomás a politikai vezetésre a Donbasz erősen lepusztult infrastruktúrájájú, az ukránok elvándorlása és a helyben maradt lakosság indoktrinációja miatt egyre inkább oroszbarát népeségű területeinek visszaszerzésére. Főleg azon az áron nem, hogy cserébe kompromisszumot kössön Moszkvával hazája külpolitikai orientációjára vonatkozóan. Egy 2016-os közvélemény-kutatás szerint a megkérdezettek mindössze 22,7%-a

¹⁵ A szakirodalom a kényszerítés öt eszközét határozza meg: légitápasok, invázió és területszerzés, nukleáris csapással való fenyegetés, szankciók és nemzetközi elszigetelés, felkelés támogatása. Byman, Daniel – Waxman, Matthew (2002): *The Dynamics of Coercion. American Foreign Policy and the Limits of Military Might*. New York: Cambridge University Press.

¹⁶ Howard, Colby – Pukhov, Ruslan szerk. (2015): *Brothers Armed. Military Aspects of the Crisis in Ukraine*. Minneapolis: East View Press, 204–205.

¹⁷ Powirska, Lidia: *Through the Ashes of the Minsk Agreements*. [online], 2022. 05. 18. Forrás: Epicenter [2023. 12. 07.].

támogatta, hogy a Donbasz kapjon különleges státuszt, a területi integritás katonai erővel történő helyreállítását pedig csupán 18,6%. A legtöbben (30,1%) a megszállt területek elszigetelését tartották a megfelelő megoldásnak, amíg Ukrajna hivatalosan vissza nem szerzi az ellenőrzést felettük.¹⁸ Egy másik, napokkal a 2022-es háború előtt publikált közvélemény-kutatás eredményei pedig azt tükrözték, hogy az ukránok mindössze 11%-a gondolta úgy, hogy Ukrajnának teljes egészében meg kellene felelnie a minszki megállapodásokban foglaltaknak, miközben 63%-uk az egyezmény felülvizsgálatát látta volna szívesebben.¹⁹

Kijev eközben folytatta a Nyugathoz való közeledést, és igyekezett felszámolni mindazon kitétségeit és sebezhetőségeit, amelyekeken keresztül az orosz befolyás potenciálisan érvényesülhetett. Előbbit a NATO Enhanced Opportunities Partner státusz 2020-as elnyerése szimbolizálta, amelyet Moszkvában úgy értelmeztek, mint ami megnyitja az utat a NATO-erők és -infrastruktúra ukrainai telepítése előtt.²⁰ „Még ha Ukrajna nem is csatlakozik a NATO-hoz, katonai bázisokat és csapásmérő rendszereket fognak telepíteni a területére kétoldalú megállapodások keretében” – fogalmazott Putyin.²¹ Utóbbira pedig Putyin barátjának, Viktor Medvedcsuknak az ellehetetlenítése, médiabirodalmának felszámolása, majd házi őrizet alá helyezése szolgált például.²² Az orosz vezetés tehát azzal a kedvezőtlen trenddel szembesült, hogy miközben Kijev együttműködése a Nyugattal egyre mélyül, az orosz lehetőség ennek megállítására és visszafordítására mind jobban szűkül. Egyvalami azonban továbbra is Moszkvának kedvezett, ez pedig a térségbeli katonai erőegyensúly volt. Mindezt 2021 elején a donbaszi szeparatisták tűzszünetértéseinek jelentős emelkedése által, valamint az ukrán határ közelében végrehajtott látványos csapatösszevonással adta Ukrajna és nyugati szövetségesei tudtára, miközben diplomáciai fronton ismét a minszki megállapodások végrehajtását szorgalmazta.²³ A kényszerítés tehát tovább folytatódott, immáron azonban annak valódi címzettje nem Kijev, hanem a Nyugat volt.

A Nyugat kényszerítése Ukrajna kezének elengedése érdekében

2020 végére tehát egyértelművé vált Moszkva számára, hogy a 2019-ben megválasztott új ukrán elnök, Volodimir Zelenszkij nem hajlandó vagy képes további kompromisszumra, ezért 2021 elejétől a Kreml szándéka az volt, hogy a megállapodásokat tető alá hozó európai hatalmakat, Németországot és Franciaországot próbálja meg rávenni arra, gyakoroljanak nyomást az ukrán vezetésre a minszki megállapodások végrehajtása érdekében. Ezt Szergej Lavrov orosz külügyminiszter 2021 januárjában nyíltan ki is mondta,

¹⁸ *Citizen's Attitudes to the Situation in Donbas*. [online], 2016. Forrás: Kijev: Razumkov Központ [2023. 12. 07.].

¹⁹ Zoria, Yuri: *63% of Ukrainians Want Revision of Minsk Accords Amid Record-High Support for EU & NATO Membership: Poll*. [online], 2022. 02. 19. Forrás: Euromaidan Press [2023. 12. 07.].

²⁰ Frolov, Vlagyimir: *Много, громко, в спешке. Как Россия могла бы договориться с НАТО*. [online], 2021. 12. 16. Forrás: Carnegie Moscow Center [2023. 12. 07.].

²¹ *Vladimir Putin's Annual News Conference*. [online], 2021. 12. 23. Forrás: kremlin.ru [2023. 12. 07.].

²² Shuster, Simon: *The Untold Story of the Ukraine Crisis*. [online], 2022. 02. 02. Forrás: Time [2023. 12. 07.].

²³ Jórárt Krisztián (2022b): *Út a háborúba. A 2022-es orosz–ukrán háború diplomáciai és katonai előzményei. Nemzet és Biztonság*, 15(4), 99.

amikor arról beszélt, hogy ha Párizs és Berlin nem hajlandók rávenni „protezsáltjukat” a megállapodások teljesítésére, és a céljuk valójában Oroszország feltartóztatása, akkor mondják ki nyíltan, és úgy Moszkva is másképp áll majd a kérdéshez.²⁴ Az azt megelőző években az orosz értelmezést, miszerint a Nyugat megpróbálja leválasztani Ukrajnát Oroszországról, fokozatosan háttérbe szorította az a narratíva, hogy a Nyugat „faltörő kosként” használva Kijevet igyekszik hosszú távon gyengíteni Oroszországot egy „hibrid háború” részeként.²⁵ Más szóval, az orosz vezetés Ukrajnát eszközként látta a Nyugat kezében Oroszország feltartóztatására és gyengítésére.²⁶ Ezt a meggyőződést erősítette Zelenszkij elnök politikai fordulata, aki noha azzal az ígérettel kampányolt, hogy elhozza a békét a Donbaszban, az ennek érdekében tett lépések elfogadhatatlan kompromisszumot jelentettek volna az ukrán társadalom egy jelentős része számára. Az ellenzék és a civil társadalom nyomására ezért Zelenszkij kénytelen volt visszakozni, miután ígéretet tett a Steinmeier-formulának nevezett, a minszki megállapodás implementációjára menetrendet kínáló dokumentum aláírására.²⁷ Elnökségének első fél éve után Zelenszkij politikájában fordulat következett be, és az Oroszországgal folytatott közvetlen tárgyalások szorgalmazása helyett tovább gyorsította Ukrajna euroatlanti közeledését, kontinuitást mutatva a Porosenko-időszak külpolitikájával. Vlagyimir Putyin az ukrán és orosz nép történelmi egységéről szóló esszéjében úgy fogalmazott, hogy a Nyugat Ukrajnában „ellen-Oroszországot” épít fel, ahol „az elnökök, parlamenti képviselők és miniszterek cserélődnek, de az Oroszországtól való leválás és a vele szembeni ellenséges hozzáállás változatlan marad.”²⁸ A nyugati gazdasági szankciók feloldása informálisan a minszki megállapodások teljesüléséhez volt kötve, ezért annak nyílt elutasításában Ukrajna nem volt érdekelt, miközben egyébként nem törekedett a ráeső vállalások teljesítésére.²⁹ A Moszkva által illegálisan anektált Krím félsziget helyzetének napirenden tartása érdekében életre hívott informális nemzetközi fórummal, a Krími Platformmal az ukrán vezetés célja az Oroszországgal szembeni szankciós rezsim erősítése volt.³⁰ A 2020-ban elfogadott új ukrán nemzeti biztonsági stratégia már egyértelmű célként jelölte meg az EU- és NATO-tagságot, 2021 elején pedig a kijevi vezetés kiadta a Krím és Szevasztopol felszabadításáról

²⁴ *Выступление и ответы на вопросы СМИ Министра иностранных дел Российской Федерации С.В.Лаврова в ходе пресс-конференции по итогам деятельности российской дипломатии в 2020 году.* [online], 2021. 01. 18. Forrás: Az Oroszországi Föderáció Külügyminisztériuma [2023. 12. 07.].

²⁵ Bartos, Alekszandr (2017): Смыслы гибридной войны, *Вестник Академии Военных Наук*, 59(2), 172.

²⁶ Putyin 2022. február 1-jén például úgy fogalmazott, hogy számára nem úgy tűnik, hogy „az Egyesült Államok annyira Ukrajna biztonságáról gondoskodna – noha talán erre is gondolnak, de csak másodsorban –, sokkal inkább a fő célja Oroszország fejlődésének feltartóztatása. Ez a lényeg. Ebben az értelemben maga Ukrajna csupán eszköz ezen cél elérésében.” *Пресс-конференция по итогам российско-венгерских переговоров.* [online], 2022. 02. 01. Forrás: kremlin.ru [2023. 12. 07.].

²⁷ A Steinmeier-formula alapján az EBESZ felügyelete mellett választásokat tartottak volna a megszállt donyecki és luhanszki területeken, amelyeket ezt követően – feltéve, hogy az EBESZ a választásokat elfogadja szabadnak és tisztességesnek – a különleges státusz biztosítása mellett visszaintegráltak volna Ukrajnába. Enqvist, Maria – Wannheden, Emil szerk. (2023): *Russia's War Against Ukraine and the West: The First Year.* [online], 2023. 06. Forrás: FOI. 21. [2023. 12. 07.].

²⁸ *Статья Владимира Путина «Об историческом единстве русских и украинцев».* [online], 2021. 07. 12. Forrás: kremlin.ru [2023. 12. 07.].

²⁹ Kroet, Cynthia: *Merkel: EU Will Lift Russia Sanctions When Minsk Accords Implemented.* [online], 2017. 05. 02. Forrás: Politico [2023. 12. 07.].

³⁰ Enqvist–Wannheden 2023: 22.

és reintegrációjáról szóló elnöki rendeletet, deklarálva, hogy az ukrán cél a félsziget fölötti ellenőrzés helyreállítása.³¹ Putyin minden bizonnyal erre utalt akkor, amikor a magyar miniszterelnökkel folytatott, 2022. február 1-jei találkozót követő sajtótájékoztaton úgy fogalmazott, hogy mivel az ukrán doktrínák célként jelölik meg a Krím visszavételét, ha Ukrajna NATO-tagga válna, Oroszország a NATO-val kerülne háborúba, ha Kijev ténylegesen megpróbálná katonai erővel visszafoglalni a területet.³² Habár a Krím illegitim anektálásának el nem ismerését és az ukrán területi integritás helyreállításának igényét megerősítő dokumentumok elfogadásán túl semmilyen arra utaló szándék nem volt, hogy az ukrán politikai elit katonai erővel próbálna meg ennek érvényt szerezni, ahogy Ukrajna NATO-tagsága sem volt realitás, az kétségtelen, hogy az orosz vezetés nézőpontjából a folyamatok kedvezőtlen irányba tartottak, aminek megállítása az idő előrehaladtával potenciálisan egyre költségesebb lett volna Oroszország számára. Más szóval, az erőegyensúly trendszerűen negatívan alakult. Maga Putyin is erre utalt a Valdaj Klub 2022. októberi találkozóján, amikor az orosz propaganda háborút igazoló, küszöbönálló ukrán támadásról szóló narratíváiról látszólag meglepedezve beismerte, hogy néhány év múlva alapvetően más helyzettel szembesült volna az orosz haderő, ha a rendelkezésre álló időben az ukránok tovább erősíthették volna védelmüket, jobb kiképzésre és új fegyverekre tehetek volna szert.³³

Miközben a Kreml Oroszország gyengítésének eszközét látta Ukrajnában, azt is érzékelte, hogy az Egyesült Államok figyelmét egyre inkább a fő rivális, Kína köti le, és szeretné maga mögött tudni az európai kontinens problémáit. A Kreml tehát elérkezettnek látta az időt, hogy benyújtsa a számlát azért, hogy az európai stabilitásért cserébe Washington a csendes-óceáni térségre összpontosíthassa figyelmét és erőforrásait.³⁴ A 2021. tavaszi erődemonstráció és diplomáciai egyeztetések, valamint a júniusi genfi Biden–Putyin-csúcstalálkozó háttérében orosz külpolitikai elemzők arról értekeztek, hogy a patthelyzetbe jutott minszki folyamat feloldása Ukrajna „finlandizációja” lehetne, azaz hogy Kijev vállaljon semlegességet szuverenitásának megtartásáért cserébe.³⁵ Habár egyikük, a korábban az SzVR (Szluzsba Vnyesnyej Razvedki), az orosz külső hírszerzés tisztjeként szolgáló Vlagyimir Frolov is elismerte, nehezen elképzelhető, hogy ennek megvalósulása esetén Moszkva valóban tartaná magát ahhoz, hogy nem avatkozik bele az ukrán belügyekbe.³⁶ Mindenesetre Putyin üzenete világos volt: Ukrajna csakis Oroszországgal partnerségben képzelhető el szuverénnek, a magát Oroszországgal szemben meghatározó Ukrajna ugyanis szerinte eszköz a Nyugat kezében, s mint ilyen, nem lehet szuverén. S mivel ez utóbbi forgatókönyv Moszkva számára elfogadhatatlan, az nem csupán Ukrajna

³¹ Enqvist–Wannheden 2023: 22.

³² Пресс-конференция по итогам российско-венгерских переговоров.

³³ Valdai International Discussion Club Meeting, Moscow. [online], 2022. 10. 27. Forrás: kremlin.ru [2023. 12. 07.].

³⁴ Frolov, Vlagyimir: Сдерживай и вовлекай. Зачем Нуланд приезжала в Москву и как она будет давить на Киев. [online], 2021. 10. 14. Forrás: republic.ru [2023. 12. 07.].

³⁵ Frolov, Vlagyimir: Финляндизация Украины. О чем на самом деле «историческая» статья Путина (и два телеинтервью). [online], 2021. 07. 19. Forrás: republic.ru [2023. 12. 07.] és Lukjanov, Fjodor: NATO's Mistake Is That It Still Thinks It's Dealing with the Weakened Russia of the 1990s. [online], 2021. 11. 24. Forrás: Russia in Global Affairs [2023. 12. 07.].

³⁶ Frolov 2021: Финляндизация Украины.

szuverenitásának feladását, hanem az ukrán állam megsemmisülését fogja eredményezni.³⁷ Miután a 2021. tavaszi erődemonstrációnak az amerikai–orosz párbeszéd vetett véget, és Biden elnök megerősítette, hogy az ukrain helyzet rendezésének a minszki megállapodásokon kell nyugodnia, Moszkva immáron közvetlenül Washingtontól várta, hogy gyakoroljon nyomást az ukrán vezetésre.³⁸ Ezt demonstrálta a Berlin és Párizs részvételével, az úgynevezett normandiai formátumban zajló tárgyalási folyamat kvázi elhagyása azzal, hogy az orosz külügyminisztérium 2021 novemberében nyilvánosságra hozta a felek (a francia, a német és az orosz külügyminiszter) levélváltását a soron következő találkozó előkészítéséről.³⁹ Illetve ezt igazolta a volt elnök, Dmitrij Medvegyev októberi cikke is, amelynek fő tételmondata szerint Oroszországnak nem Ukrajnával, hanem közvetlenül annak „hűbérurával”, az Egyesült Államokkal kell egyezkednie.⁴⁰

A Nyugat kényszerítése Ukrajnán keresztül az európai biztonsági architektúra újrajzolása érdekében

Habár az Ukrajna elleni agresszió katonai előkészületei 2021 ősztől jól követhetők voltak, azt nyílt források alapján lehetetlen megmondani, hogy a Kremlben mikor született meg a döntés arról, hogy a katonai erődemonstrációt tényleges katonai agresszióra váltják. A katonai fenyegetés árnyékában megszövegezett és a NATO-tól, illetve az Egyesült Államoktól követelt biztonsági garanciákról szóló szerződéstervezetek az orosz kényszerítési stratégia újabb szintlépését sugallták. Imáron ugyanis Moszkva nem azt akarta elérni, hogy a Nyugat gyakoroljon nyomást a kijevi vezetésre, hanem hogy állapodjon meg vele Ukrajna feje fölött arról, hogy a NATO bezárja a nyitott ajtók politikáját Kijev előtt, és garanciákat ad arra, hogy NATO-országok nem telepítenek katonai erőt vagy infrastruktúrát Ukrajna területére. Ez a nagyhatalmi érdekszféra-politikához való visszatérést jelentette volna. A követelések ráadásul túlmutattak Ukrajnán, és mások mellett a NATO katonai infrastruktúrájának az 1997 után csatlakozott államok területéről való kivonását is magukban foglalták.⁴¹ Noha a szerződéstervezetek követelésecsomagja irreális volt, a Kreml abban bízhatott, hogy egyrészt az amerikai cél, hogy Kínára összpontosíthassa erőforrásait, másrészt Biden valószínűleg újraindulása együttesen kedvező körülményeket teremt ahhoz, hogy Washington engedményeket tegyen Moszkva számára. Az Egyesült Államok afganisztáni kivonulását annak bizonyítékaként értékelték, hogy az újraválasztása helyett a politikai hagyatékát szem előtt tartó Joe Biden elődjénél jóval nagyobb cselekvési szabadsággal rendelkezik, és hajlandó kockázatos lépésekre is az amerikai stratégiai érdekek előmozdítása céljából.⁴²

³⁷ *Статья Владимира Путина «Об историческом единстве русских и украинцев».*

³⁸ Frolov 2021: *Сдерживай и вовлекай.*

³⁹ *Lavrov's Diplomatic Letters Prove Russia Never 'Sabotaged' Normandy Four Talks — MFA.* [online], 2021. 11. 18. Forrás: TASZSZ [2023. 12. 07.].

⁴⁰ Medvegyev, Dmitrij: *Почему бессмысленны контакты с нынешним украинским руководством.* [online], 2021. 10. 11. Forrás: Kommerszant [2023. 12. 07.].

⁴¹ Jójárt Krisztián (2022a): *A Moszkva által követelt biztonsági garanciákról.* *SVKI Elemzések*, 1, 1–9.

⁴² Szucsok, Makszim: *What is Russia's Logic for the Current Crisis?* [online], 2022. 01. 07. Forrás: War on the Rocks [2023. 12. 07.].

Ugyanakkor valószínű, hogy egyrészt Moszkvában a Washingtonnal folytatott diplomáciai egyezkedésre, másrészt az Ukrajna ellen indított háborúra nem bináris választásként tekintettek, hanem ugyanannak a kényszerítési stratégiának az erőszak nélküli és erőszakos szakaszaként.⁴³ Más szóval, szemben azokkal a vélekedésekkel, amelyek a háborút megelőző tárgyalásokat utólag vagy eleve orosz blöffként, vagy pedig kudarcként értékelték, a Kreml nézőpontjából valójában egymást kiegészítő eszközei voltak egy holisztikus kényszerítési stratégiának. Moszkva célja az volt, hogy demonstrálja a Nyugat számára, hogy a hidegháború utáni európai biztonsági rendszer „veszélyesen fenntarthatatlan”, és a NATO további bővítése nem növelné, hanem csökkentené a szövetség tagjainak biztonságát.⁴⁴ A „különleges katonai művelet” mögötti elképzelés az volt, hogy egy oroszbarát bábkormányt juttatnak hatalomra Kijevben, visszaterelik Ukrajnát az orosz érdekszférába, a Nyugatot pedig kész helyzet elé állítják, mielőtt az érdemi támogatást nyújthatna Ukrajnának. Moszkva ezt követően az erő pozíciójából folytathatta volna a tárgyalásokat az Egyesült Államokkal egy új európai biztonsági rendről. Következésképp, habár csakugyan valószínűtlen, hogy az orosz vezetésnek szándékában állna kiterjeszteni a háborút bármely NATO-tagállam területére – ahogy arra az idézett Orbán-nyilatkozat is utal –, az már korántsem igaz, hogy ez a háború csakis Ukrajnáról szólna. Annál is inkább nem, mivel – ahogy arról már fentebb szó esett – Moszkva már a mostani háborút megelőzően is úgy látta, hogy a Nyugat célja Oroszország gyengítése, feltartóztatása és a Putyin-rendszer megbuktatása. A háború kezdete óta az orosz politikai és katonai elit értékelése alapján Oroszország a Nyugattal szemben globális háborút vív, amelynek egyik „korlátozott hadszínterét” képezi Ukrajna, ahol a Nyugat proxyként használja az ukrán haderőt, miközben egyébként „teljes léptékű globális gazdasági és információs hadviselést” folytat Moszkva ellen.⁴⁵ Vagyis értékelhetjük úgy, hogy a jelenlegi háború Oroszország és Ukrajna között zajlik – hiszen ők a hadviselő felek, és a harccselekmények is ezen két ország területére korlátozódnak –, csak hogy tisztában kell lennünk azzal, hogy az orosz vezetés értékelése eltér ettől.

Az orosz szándékok a 2022-es háború kezdetét követően

Miután nem sikerült kikényszeríteni egy gyors rezsimváltást a „különleges katonai művelet” keretében, az orosz célja Ukrajna orosz érdekszférába történő visszakényszerítése helyett az ukrán államiság és identitás felszámolása vált, összhangban a Putyin történelmi esszéjében megfogalmazott bujtatott fenyegetéssel.⁴⁶ A polgári infrastruktúra célzott támadása, az ukrán kulturális javak és az ukrán identitás szimbolikus építményeinek

⁴³ Adamsky, Dima: *Russian Art of Coercion*. [online], 2023. 02. 15. Forrás: YouTube, Maanpuolustuskorkeakoulu, Russia Seminar 2023, Finnish National Defence University [2023. 12. 07.].

⁴⁴ Karaganov, Szergej: *It is Not About Ukraine*. [online], 2022. 02. 07. Forrás: Russia in Global Affairs [2023. 12. 07.] és Szuzlov, Dmitrij: *«Россия не блефует». Как Кремль будет повышать ставки в отношениях с Западом?* [online], 2022. 01. 28. Forrás: YouTube, Телеканал Дождь [2023. 12. 07.].

⁴⁵ Szivkov, Konsztantyin: *Ukraine Is Just the Beginning. The Geopolitical Consequences of the Special Operation Will Change the Entire View of the World*. [online], 2022. 05. Forrás: Military Review Online Exclusive [2023. 12. 07.].

⁴⁶ *Статья Владимира Путина «Об историческом единстве русских и украинцев».*

pusztítása jól példázza mindezt.⁴⁷ Ahogy az ezt megideologizáló állami propaganda is, amely a „náciatlanítás” Putyin által deklarált célját a vártnál jóval nagyobb ukrán ellenállás fényében a politikai vezetésről kiterjesztette a társadalom egészére, és Ukrajna totális „ukrántalanítására” szólított fel.⁴⁸

Moszkva nézőpontjából az Ukrajna ellen vívott háború tétje egzisztenciális, minthogy a Putyin-rezsim túlélése függ attól. Az orosz értékelés szerint a háború kimenetelétől függetlenül a konfliktus a Nyugattal tartós marad, ugyanakkor e küzdelemben az orosz győzelem vagy vereség Ukrajnában döntő jelentőséggel bír majd.⁴⁹ A szovjet vezetés marxista világnézetéhez hasonlóan a jelenlegi orosz vezetés is úgy látja, hogy a Nyugat folyamatosan veszít globális súlyából, és belső ellentmondásai miatt hosszú távon bukásra van kárhóztatva.⁵⁰ A jelenlegi konfliktus valódi nyertese pedig a globális dél, azaz a „világtöbbség” lesz, amely képes lesz elnyerni a cselekvési szabadságát a Nyugattól, végső soron elérve a valódi dekolonializációt.⁵¹ Ugyanakkor a Nyugat egységesebbnek bizonyult annál, mint ahogy azt a Kreml jósolta, a gyors katonai művelet kudarcra pedig lehetőséget adott arra, hogy érdemi katonai támogatást nyújtson Kijevnek, fokozatosan erodálva az orosz elrettentés hitelét. Mindebből az következik, hogy orosz perspektívában az idő hosszú távon Moszkvának dolgozik ugyan, de az képtelen a Nyugatra érdemi költségeket róni, vagy ennek kilátásba helyezésével hiteles módon fenyegetni, miközben a Nyugat képes az orosz hadsereget lassan kivéreztetni Ukrajnában. Így tehát egyáltalán nem egyértelmű, hogy Oroszország képes-e kivárni azt a pillanatot, amíg az „objektív történelmi folyamatok” súlya alatt a Nyugat összeomlik.⁵² Ez pedig erős késztetést jelent arra, hogy a Kreml újabb szintre emelje a Nyugattal szembeni kényszerítési stratégiát, ahogy azt a nukleáris fegyver alkalmazásáról szóló orosz vita is jelzi.⁵³ Habár a putyini vezetés nem irracionális, és valószínűtlen, hogy megkockáztatna egy NATO-val vívott háborút, az az ellentmondás, hogy az idő egyszerre dolgozik Moszkvának, miközben a Nyugat jelentős költségek nélkül képes hosszú távon gyengíteni Oroszországot Ukrajnán keresztül, nehezen kiszámíthatóvá teszi az orosz lépéseket. Mindez különösen azért aggasztó, mert ahogy azt éppen az Ukrajna elleni háború igazolta, a Kreml hajlamos figyelmen kívül hagyni azokat az információkat, amelyek nem illenek bele saját prekoncepcióiba, ezért adott esetben félreérti a nyugati szándékokat, alábecsüli a Nyugat eltökéltségét, vagy tévesen ítéli meg a várható reakcióit egy adott helyzetre.

⁴⁷ Sapuppo, Mercedes: *Russia Is Targeting Ukrainian National Identity With Attacks on Heritage Sites*. [online], 2023. 08. 03. Forrás: Atlantic Council [2023. 12. 07.].

⁴⁸ Szergejev, Tyimofej: *Что Россия должна сделать с Украиной*. [online], 2022. 04. 03. Forrás: RIA Novosztyi [2023. 12. 07.].

⁴⁹ Szivkov 2022.

⁵⁰ Karaganov, Szergej: *A Difficult but Necessary Decision*. [online], 2023. 06. 13. Forrás: Russia in Global Affairs [2023. 12. 07.].

⁵¹ Lukjanov, Fjodor (2023): *Not Against, but Beyond the West Ukraine Crisis Draws a Line under Colonial Times*. *Russia in Global Affairs*, 21(4), 5–8.

⁵² Tyimofejev, Ivan: *A Preemptive Nuclear Strike? No!* [online], 2023. 06. 20. Forrás: Russia in Global Affairs [2023. 12. 07.].

⁵³ Karaganov, Szergej: *A Difficult but Necessary Decision*. [online], 2023. 06. 13. Forrás: Russia in Global Affairs [2023. 12. 07.]; Trenyin, Dmitrij: *Conflict in Ukraine and Nuclear Weapons*. [online], 2023. 06. 22. Forrás: Russia in Global Affairs [2023. 12. 07.]; Tyimofejev 2023.

Azok a forgatókönyvek, amelyek a háború utáni Oroszország jövőjére vonatkoznak, és amelyek stabil politikai rezsimmel számolnak, kivétel nélkül Oroszország feltartóztatását és a vele szembeni elrettentés erősítését teszik indokolttá. A rezsimváltással számoló scénáriók sem vetítenek előre gyors megbékélést a Nyugattal, egy hatalomváltás miatt bekövetkező nagyfokú instabilitás pedig számos olyan kockázatot és fenyegetést hordoz magában, amelyek szintén a védelmi képességek erősítését indokolják – legalábbis Oroszország szomszédjai részéről mindenképp.⁵⁴ Vagyis a jelenlegi és a reálisan megjósolható jövőbeli orosz szándékok alapján egyértelműen indokolt az európai védelmi képességek erősítése, ugyanis a belátható jövőben egyik forgatókönyv sem számol az orosz–nyugati kapcsolatok konszolidálásával.

Az orosz képességek

„A Kreml gyakran állította, hogy övé a második legerősebb haderő a világon, és sokan el is hitték. Ma sokan az orosz haderőt a második legerősebbnek látják Ukrajnában.”⁵⁵

Antony Blinken, amerikai külügyminiszter, 2023. június 2. Helsinki

„Putyin szerint ami Ukrajnában folyik, az a NATO és Oroszország közti összecsapás. Mi a harctéri helyzet? Oroszország elvesztett 14 000 katonát, 100 vadászgépet, 100 helikoptert, 500 harckocsit, 1500 páncélozott járművet, 3 hajót, 230 ágyút és 6 tábornokot. A NATO még nem ért oda...”⁵⁶

Orosz vicc, valamikor a háború elejéről

Miután a „különleges katonai művelet” és vele a gyors rezsimváltás terve elbukott, és az orosz hadsereg hibát hibára halmozott, a közbeszédben meglehetősen szélsőséges és leegyszerűsítő értékelések váltak dominánssá az orosz (és az ukrán) fegyveres erők képességeit illetően, ahogy ezt a fenti, Blinken által is idézett közkeletű megállapítás is illusztrálja. Ezek alapján jogosan merül fel a kérdés, hogy noha az orosz helyzetértékelés a Nyugattal való tartós és antagonisztikus szembenállásról, és az ebből levezethető szándékok indokolják ugyan az európai védelem erősítését, az orosz képességek vajon igazolják-e ezt. A kérdés megválaszolásához az alábbi szempontokat érdemes figyelembe venni.

Mindenekelőtt érdemes leszögezni, hogy az orosz vezetés valóban egy gyors, korlátozott katonai intervenciót tervezett, ahogy azt a „különleges katonai művelet” koncepciója sugallta, vagyis nem egy egyenrangú féllel vívott háborúra készült, figyelmen kívül hagyva

⁵⁴ A Holland Nemzetközi Kapcsolatok Intézete (Clingendael) hat forgatókönyvet vázolt fel Oroszország jövőjére vonatkozóan, amelyek közül négy a rezsim stabilitásával („vonakodó megbékélés”, „Kína által megtámogatott proxy”, „a birodalom visszavág” és a „neosztálinista Oroszország-erőd”), kettő pedig a politikai rezsim instabilitásával számol („a vadkelet”, „felbomlás nukleáris megoldás nélkül” – azaz egy olyan scénárió, amelyben Oroszország úgy omlik össze, hogy a központi hatalom elveszti az ellenőrzést az atomfegyverek fölött). Deen, Bob – Drost, Niels – Carsten, Milou: *After Putin, the Deluge? Foresight on the Possible Futures of the Russian Federation*. [online], 2023. 10. Forrás: clingendael.org [2023. 12. 07.].

⁵⁵ *Russia's Strategic Failure and Ukraine's Secure Future*. [online], 2023. 06. 02. Forrás: U.S. Department of State [2023. 12. 07.].

⁵⁶ Lanza, Raimondo: *The Return of Soviet Dark Humor in Russia*. [online], 2022. 05. 20. Forrás: Aspenia Online [2023. 12. 07.].

mindazon orosz hadtudományi nézeteket, amelyek a háború kezdeti és döntő periódusára vonatkoznak.⁵⁷ Ráadásul a részt vevő katonák elöl az utolsó pillanatig titkolták a csapatösszevonás valós célját.⁵⁸ Más szóval, a putyini vezetés olyan – ki nem kényszerített – helyzetbe hozta saját haderejét a háború legelején, aminek köszönhetően elveszítette annak lehetőségét, hogy döntő katonai fölényt vívjon ki Ukrajnával szemben, hasonlóan ahhoz a helyzethez, amelyet Sztálin idézett elő a nagy honvédő háború előestéjén.

Másrészt fontos látni, hogy a fenti idézetek által sugallattal szemben Ukrajna az egyik legjelentősebb katonai potenciállal rendelkezett már a háborút megelőzően is Európában. Miközben egymással nagyságrendileg paritásban volt a haderő aktív létszámát tekintve Németországgal, az Egyesült Királysággal és Franciaországgal, jóval több harcokcsival rendelkezett, mint e három ország együttvéve. A tüzérségi eszközök tekintetében az Egyesült Királysághoz képest háromszoros, Franciaországhoz és Németországhoz viszonyítva pedig hétszeres fölényt élvezett.⁵⁹ Ráadásul Ukrajna 2014 óta folyamatosan harcolt az orosz reguláris erőekkel és a Moszkva által támogatott szeparatista hadseregekkel. Vagyis, ahogy arra a háború előtt egy orosz katonai szakértő is rámutatott, Ukrajna nagyon jelentős katonai képességekkel rendelkezett, amelyek nagyon valószínűtlenné tették, hogy Oroszország gyors és vértelen győzelmet arasson Ukrajna fölött.⁶⁰ Tehát az, hogy Ukrajna képes volt ellenállni az orosz agresszióknak, a legkevésbé sem garancia arra, hogy az európai NATO-országok is hasonlóan vizsgálódjanak.⁶¹ Különösen figyelembe véve azt a magas intenzitású és elhúzódó háborút, amely ipari mértékben fogyasztja el hónapról hónapra a teljes nyugati tüzérségi lőszergyártás éves előállítási volumenét. A német hadseregnek például mindössze 20 000 darab tüzérségi lőszer volt raktáron, ami legfeljebb kétnapos fogyást jelent az ukrán fronton, de az orosz hadsereg a háború egyes szakaszaiban ennek többszörösét lőtte el egyetlen nap alatt.⁶²

Harmadrészt, noha az orosz haderő a háború első éve alatt elveszítette harcképességének kb. felét, a veszteségek javát a szárazföldi és a légi deszant erők teszik ki.⁶³ A légierő tekintetében mindössze 10–15%-os a veszteség, és – habár a fekete-tengeri flotta érzékeny veszteségeket szenvedett – a haditengerészet nagy része szintén bevethető.⁶⁴ Vagyis elvben egy szíriaihoz hasonló expedíciós műveletre rövid időn belül képes volna az orosz haderő a háború lezárultával.

⁵⁷ McDermott, Roger N. – Bartles, Charles K.: *An Assessment of the Initial Period of War. Russia-Ukraine, 2022. Part Two*. [online], 2023. 06. 28. Forrás: Foreign Military Studies Office [2023. 12. 07.].

⁵⁸ Kramer, Andrew E.: *Russian Prisoners and Ukrainian Soldiers Describe Two Sides of the Conflict*. [online], 2022. 03. 05. Forrás: The New York Times [2023. 12. 07.].

⁵⁹ *Military Balance+*. [online]. Forrás: International Institute for Strategic Studies [2023. 12. 07.].

⁶⁰ Hódarjonok, Mihail: *Прогнозы кровожадных политологов*. [online], 2022. 02. 03. Forrás: NVO [2023. 12. 07.].

⁶¹ Ahogy arra Csiki Varga Tamás elemzése rámutat, az orosz–ukrán háború első két évében a felek haditechnikai veszteségei egyenként is többszörösen felülmúlták a négy kontinentális európai hatalom (Franciaország, Németország, Olaszország és Spanyolország) aktív eszközállományát. Csiki Varga Tamás (2024): *Orosz és ukrán haditechnikai veszteségek az európai katonai képességek kontextusában*. SVKI Elemzések, 2, 1–9.

⁶² *Germany Only Has 20,000 High Explosive Artillery Shells Left, Report Says*. [online], 2023. 06. 19. Forrás: Reuters [2023. 12. 07.].

⁶³ Enqvist – Wannheden 2023: 116.

⁶⁴ Mölling, Christian – Schütz, Torben (2023): *Preventing the Next War. DGAP Policy Brief*, 34, 1–11.

Negyedrészrt, az orosz haderő meggyengülése ugyan jelentős, ez csupán átmeneti állapot, és szakértők szerint az ukrainai háború nyugvóponttra kerülése után 6–10 éven belül képes lesz újjáépíteni haderejét.⁶⁵ Az orosz hadiipar habár komoly problémákkal néz szembe egyrészt a gyártásban használt nyugati ipari gépekhez való hozzáférés ellehetetlenülése, másrészt a képzett munkaerő hiánya miatt, alacsonyabb technológiai színvonalon és minőségben, de növelni tudta termelését bizonyos területeken.⁶⁶ A fegyveres erők létszámának 2022 végén bejelentett, 1,5 millió főre történő bővítése, valamint a dandárról a hadosztály struktúrára való visszatérés – amelynek értelmében 22 db új hadosztály felállításáról döntöttek – azt jelenti, hogy az orosz haderő egy nagyléptékű háború megvívására készül fel.⁶⁷

Következtetések

A tanulmány célja az volt, hogy az orosz vezetés szándékainak és az orosz fegyveres erők képességeinek elemzésével megválaszolja azt a kérdést, hogy indokolt-e az európai védelmi képességek Oroszországgal szembeni fejlesztése. Noha nincs arra mutató szándék, hogy Moszkva valamely NATO-tagállam elleni támadással hajlandó volna megkockáztatni egy NATO-val vívott közvetlen háborút, az orosz vezetés nézőpontjából globális háború zajlik a kollektív Nyugat és Oroszország között. Ennek kinetikus részét képezi az Ukrajnában vívott „proxyháború”, nem katonai elemét pedig a Nyugat gazdasági és információs hadviselése jelenti, amelynek célja Oroszország strukturális gyengítése és a Putyin-rezsim hatalmának megdöntése. Az Ukrajna elleni háború kimenetelétől függetlenül az indirekt háború a Nyugattal tovább zajlik majd, a kapcsolatok normalizációjára pedig nincs esély. Habár az orosz vezetés meggyőződése szerint az idő neki dolgozik, a Nyugat képes hosszú távon fenntartani a jelenlegi, Moszkva számára költséges állapotot. Mindez az orosz viselkedést nehezen kiszámíthatóvá teszi. A 2022 végén meghozott, a haderő átalakításával kapcsolatos döntések nem elsősorban az orosz fegyveres erők hatékonyságának javítását szolgálják a jelenlegi háború közepette, hanem a konfliktus utáni időperspektívára vonatkoznak. Ezek összhangban állnak az orosz vezetés értékelésével a Nyugattal szembeni konfliktus állandósulásáról. Az orosz haderő új struktúrája egyértelműen azt tükrözi, hogy Oroszország egy nagy léptékű háború megvívására készül fel, a szervezeti átalakításokat pedig kifejezetten a NATO orosz határok közelében való növekvő aktivitásával indokolta az orosz vezetés. Mindezek fényében tehát indokolt az európai védelmi képességek erősítése, hiszen a valószínű forgatókönyvek egyike sem számol azzal, hogy a nyugati–orosz kapcsolatok a belátható jövőben normalizálódhatnak.

⁶⁵ Mölling–Schütz 2023.

⁶⁶ Luzin, Pavel: *Russia's Military Industry Forecast 2023–2025*. [online]. Forrás: Foreign Policy Research Institute [2023. 12. 07.]; Golts, Alekszandr: *Will Putin Start Compulsory Mass Mobilisation?* [online], 2023. 11. 13. Forrás: Stockholm Centre for Eastern European Studies [2023. 12. 07.]; Ovszjanij, Kirilo: *Satellite Images Suggest Russia Is Ramping Up Production Capacity For Its War Against Ukraine*. [online], 2023. 11. 01. Forrás: RFE/RL [2023. 12. 07.].

⁶⁷ *Изменение призывного возраста и увеличение армии. Путин и Шойгу выступили в Минобороны*. [online], 2022. 12. 21. Forrás: TASZSZ [2023. 12. 07.].

Felhasznált irodalom

- Adamsky, Dima: *Russian Art of Coercion*. [online], 2023. 02. 15. Forrás: YouTube, Maanpuolustuskorkeakoulu, Russia Seminar 2023, Finnish National Defence University [2023. 12. 07.].
- Bartos, Alekszandr (2017): Смыслы гибридной войны. *Вестник Академии Военных Наук*, 59(2), 165–172.
- Byman, Daniel – Waxman, Matthew (2002): *The Dynamics of Coercion. American Foreign Policy and the Limits of Military Might*. New York: Cambridge University Press.
- Citizen's Attitudes to the Situation in Donbas*. [online], 2016. Kijev: Razumkov Központ. [2023. 12. 07.].
- Csiki Varga Tamás et al. (2023): Az orosz–ukrán háború első évének tanulságai. *SVKI Elemzések*, 3, 1–30. Online: https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemzések_2023_3.pdf
- Csiki Varga Tamás (2024): Orosz és ukrán haditechnikai veszteségek az európai katonai képességek kontextusában. *SVKI Elemzések*, 2, 1–9. Online: <https://bit.ly/3PWkrgH>
- Deen, Bob – Drost, Niels – Carsten, Milou: *After Putin, the Deluge? Foresight on the Possible Futures of the Russian Federation*. [online], 2023. 10. Forrás: clingendael.org [2023. 12. 07.].
- Enqvist, Maria – Wannheden, Emil (szerk.): *Russia's War Against Ukraine and the West: The First Year*. [online], 2023. 06. Forrás: FOI [2023. 12. 07.].
- Etl Alex (2021): *A biztonságpercepció elemzésének kevert módszere és a magyar biztonságpercepció vizsgálata*. Doktori (PhD-) értekezés. Budapest: Nemzeti Közszerületi Egyetem.
- Fagan, Moira et al.: *Is Russia a Threat to Neighboring Countries?* [online], 2023. 10. 02. Forrás: Pew Research Center [2023. 12. 07.].
- Frolov, Vlagyimir: *Финляндизация Украины. О чем на самом деле «историческая» статья Путина (и два телентервью)*. [online], 2021. 07. 19. Forrás: republic.ru [2023. 12. 07.].
- Frolov, Vlagyimir: *Сдерживай и вовлекай. Зачем Нуланд приезжала в Москву и как она будет давить на Киев*. [online], 2021. 10. 14. Forrás: republic.ru [2023. 12. 07.].
- Frolov, Vlagyimir: *Много, громко, в спешке. Как Россия могла бы договориться с НАТО*. [online], 2021. 12. 16. Forrás: Carnegie Moscow Center [2023. 12. 07.].
- Germany only has 20,000 high explosive artillery shells left, report says*. [online], 2023. 06. 19. Forrás: Reuters [2023. 12. 07.].
- Golts, Alekszandr: *Will Putin Start Compulsory Mass Mobilisation?* [online], 2023. 11. 13. Forrás: Stockholm Centre for Eastern European Studies [2023. 12. 07.].
- Göransson, Markus Balázs (2022): Russian Scholarly Discussion of Nonmilitary Warfare as Securitizing Acts. *Comparative Strategy*, 41(6), 526–542. Online: <https://doi.org/10.1080/01495933.2022.2130675>
- Harris, Shane et al.: *Road to War: U.S. Struggled to Convince Allies, and Zelensky, of Risk of Invasion*. [online], 2022. 08. 16. Forrás: The Washington Post [2023. 12. 07.].
- Henke, Marina (2022): Chapter 3: Three Grand Strategic Options for Europe. In *How Europe Can Thrive in World Politics* (unpublished manuscript).
- Hodarjonok, Mihail: *Прогнозы кровожадных политологов*. [online], 2022. 02. 03. Forrás: NVO [2023. 12. 07.].
- Howard, Colby – Pukhov, Ruslan szerk. (2015): *Brothers Armed. Military Aspects of the Crisis in Ukraine*. Minneapolis: East View Press.
- Jórárt Krisztián (2022a): A Moszkva által követelt biztonsági garanciákról. *SVKI Elemzések*, 1, 1–9. Online: https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemzések_2022_1.pdf
- Jórárt Krisztián (2022b): Út a háborúba. A 2022-es orosz–ukrán háború diplomáciai és katonai előzményei. *Nemzet és Biztonság*, 15(4), 91–120. Online: <https://doi.org/10.32576/nb.2022.4.4>
- Kam, Ephraim (2004): *Surprise Attack. The Victim's Perspective*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press. Online: <https://doi.org/10.4159/9780674039292>
- Karaganov, Szergej: *It is Not About Ukraine*. [online], 2022. 02. 07. Forrás: Russia in Global Affairs [2023. 12. 07.].
- Karaganov, Szergej: *A Difficult but Necessary Decision*. [online], 2023. 06. 13. Forrás: Russia in Global Affairs [2023. 12. 07.].
- Kramer, Andrew E.: *Russian Prisoners and Ukrainian Soldiers Describe Two Sides of the Conflict*. [online], 2022. 03. 05. Forrás: The New York Times [2023. 12. 07.].

- Kroet, Cynthia: *Merkel: EU Will Lift Russia Sanctions When Minsk Accords Implemented*. [online], 2017. 05. 02. Forrás: Politico [2023. 12. 07.].
- Lanza, Raimondo: *The Return of Soviet Dark Humor in Russia*. [online], 2022. 05. 20. Forrás: Aspenia Online [2023. 12. 07.].
- Lavrov's Diplomatic Letters Prove Russia Never 'Sabotaged' Normandy Four Talks — MFA*. [online], 2021. 11. 18. Forrás: TASZSZ [2023. 12. 07.].
- Lukjanov, Fjodor: *NATO's Mistake Is That It Still Thinks It's Dealing with the Weakened Russia of the 1990s*. [online], 2021. 11. 24. Forrás: Russia in Global Affairs [2023. 12. 07.].
- Lukjanov, Fjodor: Not Against, but Beyond the West. Ukraine Crisis Draws a Line under Colonial Times. *Russia in Global Affairs*, 21(4), 5–8. Online: <https://doi.org/10.31278/1810-6374-2023-21-4-5-8>
- Luzin, Pavel [é. n.]: *Russia's Military Industry Forecast 2023–2025*. [online]. Forrás: Foreign Policy Research Institute. [2023. 12. 07.].
- McDermott, Roger N. – Bartles, Charles K.: *An Assessment of the Initial Period of War. Russia-Ukraine, 2022. Part Two*. [online], 2023. 06. 28. Forrás: Foreign Military Studies Office [2023. 12. 07.].
- Medvegyev, Dmitrij: *Почему бессмысленны контакты с нынешним украинским руководством*. [online], 2021. 10. 11. Forrás: Kommerszant [2023. 12. 07.].
- Military Balance+*. [online]. Forrás: International Institute for Strategic Studies [2023. 12. 07.].
- Mölling, Christian – Schütz, Torben (2023): Preventing the Next War. *DGAP Policy Brief*, 34, 1–11. Online: https://dgap.org/system/files/article_pdfs/34-DGAP-Policy-Brief-2023.pdf
- Orbán Viktor előadása a XXXI. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban. [online], 2022. 07. 23. Forrás: Miniszterelnöki Kabinetiroda [2023. 12. 07.].
- Ovszjanij, Kirilo: *Satellite Images Suggest Russia Is Ramping Up Production Capacity For Its War Against Ukraine*. [online], 2023. 11. 01. Forrás: RFE/RL [2023. 12. 07.].
- Powirska, Lidia: *Through the Ashes of the Minsk Agreements*. [online], 2022. 05. 18. Forrás: Epicenter [2023. 12. 07.].
- Russia's Strategic Failure and Ukraine's Secure Future*. [online], 2023. 06. 02. Forrás: U.S. Department of State [2023. 12. 07.].
- Sapuppo, Mercedes: *Russia Is Targeting Ukrainian National Identity With Attacks on Heritage Sites*. [online], 2023. 08. 03. Forrás: Atlantic Council [2023. 12. 07.].
- Shuster, Simon: *The Untold Story of the Ukraine Crisis*. [online], 2022. 02. 02. Forrás: Time [2023. 12. 07.].
- Sz. Bíró Zoltán: *Putyin, a történész: Ukránok márpedig nincsenek*. [online], 2021. 07. 29. Forrás: Qubit [2023. 12. 07.].
- Szergejev, Tyimofej: *Что Россия должна сделать с Украиной*. [online], 2022. 04. 03. Forrás: RIA Novosztyi [2023. 12. 07.].
- Szivkov, Konsztantyin: *Ukraine Is Just the Beginning. The Geopolitical Consequences of the Special Operation Will Change the Entire View of the World*. [online], 2022. 05. Forrás: Military Review Online Exclusive [2023. 12. 07.].
- Szucskov, Makszim: *What is Russia's Logic for the Current Crisis?* [online], 2022. 01. 07. Forrás: War on the Rocks [2023. 12. 07.].
- Szuslov, Dmitrij: *«Россия не блефует». Как Кремль будет повышать ставки в отношениях с Западом?* [online], 2022. 01. 28. Forrás: YouTube, Телеканал Дождь [2023. 12. 07.].
- Trenyin, Dmitrij: *Conflict in Ukraine and Nuclear Weapons*. [online], 2023. 06. 22. Forrás: Russia in Global Affairs [2023. 12. 07.].
- Tyimofejev, Ivan: *A Preemptive Nuclear Strike? No!* [online], 2023. 06. 20. Forrás: Russia in Global Affairs [2023. 12. 07.].
- Ukraine is fighting for all our freedom, Polish Foreign Minister says*. [online], 2023. 06. 06. Forrás: Euronews [2023. 12. 07.].
- Valdai International Discussion Club Meeting, Moscow*. [online], 2022. 10. 27. Forrás: kremlin.ru [2023. 12. 07.].
- Vladimir Putin's Annual News Conference*. [online], 2021. 12. 23. Forrás: kremlin.ru [2023. 12. 07.].
- Zoria, Yuri: *63% of Ukrainians Want Revision of Minsk Accords Amid Record-High Support for EU & NATO Membership: Poll*. [online], 2022. 02. 19. Forrás: Euromaidan Press [2023. 12. 07.].

Выступление и ответы на вопросы СМИ Министра иностранных дел Российской Федерации С.В.Лаврова в ходе пресс-конференции по итогам деятельности российской дипломатии в 2020 году. [online], 2021. 01. 18. Forrás: Az Oroszországi Föderáció Külügyminisztériuma [2023. 12. 07.].

Изменение призывного возраста и увеличение армии. Путин и Шойгу выступили в Минобороны. [online], 2022. 12. 21. Forrás: TASZSZ [2023. 12. 07.].

Пресс-конференция по итогам российско-венгерских переговоров. [online], 2022. 02. 01. Forrás: kremlin.ru [2023. 12. 07.].

Статья Владимира Путина «Об историческом единстве русских и украинцев». [online], 2021. 07. 12. Forrás: kremlin.ru [2023. 12. 07.].